

AB Arbetaren – historien om villaområdet Valhallas födelse

Av Lena Rööf

Omkring det förra sekelskiftet började arbetarnas miljö att uppmärksammas allt mer. Ohälsosamma arbetsmiljöer i kombination med trånga bostäder fick sjukdomar såsom tbc att sprida sig. Allt fler arbetarfamiljer drömde om ett eget hus, kanske med en liten tillhörande trädgårdstäppa.

Annandag påsk den 19 april 1897 hade några personer, som kallade sig "De husvillas kommitté", kallat till ett möte i Enighet & Vänskaps stora salong i Eskilstuna. Till mötet, som besöktes av över 300 personer, var genom annons inbjudna "*alla arbetare, gifta och ogifta, som hyllar den uppfattningen, att arbetarklassen bör så långt som möjligt kämpa sig fram till oberoende genom sammanslutning och anlåtande av egna resurser och i byggnadsverksamhet se ett av medlen därtill.*"

Det lär ha förts en livlig debatt under detta första möte. Till slut enades dock de närvarande om att bilda ett tomt- och byggnadsaktiebolag – en kanske inte helt given lösning för en "arbetarklassammanslutning". En kommitté bestående av fem personer med blandad bakgrund, där fanns allt från arbetare till riksdagsmän och egna företagare, tillsattes för att arbeta fram förslag till bolagsordning och sköta intresseanmälningarna. På grund av inre splittring inom den tillsatta kommittén kom emellertid endast två av de ursprungliga ledamöterna att fortsätta arbetet.

Efter en något turbulent inledning bildades slutligen AB Arbetaren den 26 september. I november 1897 hölls den första bolagsstämman. Sen var det dags att ta itu med markfrågan: var skulle den egna bostaden och trädgårdstämpan egentligen anläggas? Till en början sökte styrelsen områden inom stadsgränsen, men detta föll på bygg-

nadsstadgans krav på stenhus, vilket tillsammans med höga tomtpriser gjorde projektet för dyrt. Även Nyfors och Tunafors var områden som ett tag var aktuella, men intresset avtog då styrelsen fick besked att de "*på grund av dålig botten voro olämpliga för bebyggelse!*"

Protokoll vid bildandet av tomt- och byggnadsbolaget 1897. Egnahemsföreningen Arbetarens arkiv, Arkiv Sörmland.

Till slut fastnade bolaget för ett stycke mark på Ärsta och Vallby byars ägor, omfattande 17 tunnland. Platsen hade flera fördelar. Förutom tillhörande strandrätt var området så pass stort att man vid en avstyckning kunde räkna med ca 60 stora tomter. På så sätt skulle samtliga aktieägare kunna beredas plats. Det låga priset på

22 000 kronor skulle dessutom medföra att bolaget på ett billigt sätt kunde få möjlighet att styra bostadstillgången i området och därmed bostadspriserna. "Två för arbetarklassen ytterst viktiga faktorer enas sålunda härmed", som föreningen uttryckte det i sin 40-årskrift.

Den hustyp som planerades var tvåplanshus för sammanlagt åtta familjer. Varje våning skulle innehålla fyra lägenheter om ett rum och kök, samt gemensam källare, brygghus och uthus. Kostnaden för huset exklusive tomt beräknades till ca 12 500 kronor.

År 1898 köpte så AB Arbetaren tomten, och styrelsen förberedde sig på att börja sälja marklotter till hugade spekulanter. Men ack, vad man bedrog sig! På grund av höga bankräntor tvekade många presumtiva köpare, och det skulle dröja hela två år innan den första tomten såldes. Trädgårdsmästare Axel Ljungdahl köpte då tomt nr 4 i kvarteret Noten, nuvarande Mått Johanssons väg 8, för hela 999 kronor och 32 öre.

Andelsbevis i AB Arbetaren 1898. Egnahemsföreningen Arbetarens arkiv, Arkiv Sörmland.

Efter diverse turer, där bland annat ett tomtlotteri i Folkets Hus regi var tilltänkt, tvingades styrelsen 1904 ta

ordentligt tag i situationen. Efter sex år hade endast en tomt sålts, och inför hot om exekutiv auktion erbjöds aktieägarna förmånliga villkor för att överta jord. Försäljningen tog därmed till slut fart och i december 1905 rapporterades alla tomter vara sålda.

Mellan åren 1904 och 1905 kom de första husen att stå färdiga i området. Riktigt vad som hände med planerna på tvåvåningshus för åtta familjer står inte klart. Det var

istället främst egnahem med egen täppa som kom att byggas, och ett av Eskilstunas första villaområden bredde därmed ut sig.

Gustafsvägen 27 var ett av de första husen i Valhalla. Foto: P Jonsson, 2000.

Ett stort problem under denna första tid var vägarna i området. Styrelsen hade fullt sjå med att låta köra grus och sten samt anlägga broar över områdets otaliga diken. Styrelsen skrev ett avtal med Kungsladugårdens arrendatorer för att få anlägga väg över stadens mark fram till samhället. På grund av markens beskaffenhet och få möjligheter till vägunderhåll var framkomligheten ibland begränsad. När styrelsen ansåg att väglaget var olämpligt för brukande av vägen stängdes den enkelt av med hjälp av en bom i ena änden.

Så hade grunden till stadsdelen Valhalla lagts. Under 1905 överlät AB Arbetaren all mark till Egnahemsföreningen Arbetaren u.p.a. Denna förening hade bildats tidigare samma år för att tillvarata de nyblivna tomtägarnas intressen i ett framtida samarbete.

Medlemskort i egenhemsförening i Valhalla. Egnahemsföreningen Arbetarens arkiv, Arkiv Sörmland.

Under åren som följde skulle samhället få se konsumtionsföreningar komma och gå, den första elektriska gatubelysningen tändas 1912 samt vatten och avlopp installeras 1923 – något som för övrigt säkert glädde den medlem som 1909 av styrelsen fick en skarp anmärkning för att ha "stjälpt latrin i Kalkbäcken och stämplades som en skam för hela samhället". Men det är en annan historia, väl värd att studera för sig med hjälp av det spännande arkivmaterial från Egnahemsföreningen Arbetaren som ligger till grund för denna artikel.

Publicerad i Sörmlandsbygden i mars 2017